

Dkt. David Schreiner, Kutafakari kuhusu Spade, Kipindi cha 4, Matokeo Mengine Muhimu na Asili ya Miunganiko

© 2024 David Schreiner na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. David B. Schreiner katika mafundisho yake kuhusu Kutafakari Spade. Hii ni kipindi cha 4, Baadhi ya Matokeo Mengine Muhimu na Asili ya Miunganiko Yake.

Sawa. Tuko mwisho wa safari hapa, watu. Hotuba ya nne, nasi tutawajia. Nitawajia moto na mzito hapa, moto wa haraka haraka, kwa sababu tuna matokeo mengine mengi ambayo ninataka angalau kuwajulisha, kuwatambulisha.

Katika kila ugunduzi, kuna mjadala mkubwa na mkubwa. Hizi ni ugunduzi muhimu sana, lakini kwa bahati mbaya, nitakupa mambo muhimu na kumalizia mambo haya yote. Lakini tena, kutakuwa na miunganiko mipana hapa, miunganiko midogo hapa, na tutaifuatilia kuanzia hapa.

Lakini tutaruka-ruka huku na huko. Lakini tena, hii itakuwa ya haraka zaidi, na hii itakuwa ya kufurahisha. Lakini ninapotaka kuanza leo ni wazo hili la pithoi hizi, mitungi mikubwa, ukitaka, inayopatikana mahali panapoitwa Kuntillet Ajrud.

Sasa, Kuntillet Ajrud, nitakuonyesha picha kwenye ramani hapa, lakini katika kuelewa tunachoendelea hapa, tena, tunapaswa kuelewa muktadha wa ugunduzi huu. Mahali hapa pako wapi? Kwa sababu nadhani hilo lina maana muhimu, samahani, baadhi ya matokeo muhimu kwa jinsi tunavyoelewa tunachosoma. Lakini hii ni, kile tulichokipata katika Kuntillet Ajrud ni mambo mengi.

Namaanisha, tumepata mkusanyiko wa michoro ya aikoni . Namaanisha, ukipenda utafiti wa aikoni, ukipenda utafiti wa picha, tovuti hii itakuwa kama nyingi zaidi, hii itakushangaza sana, ukipenda. Utaipenda tovuti hii kwa sababu kuna michoro mingi ya graffiti, kuna picha nyingi, lakini pia kuna maandishi mengi hapa.

Kwa hivyo, maandishi wa epigraph na maandishi wa sanamu, watu waliobobea katika utafiti wa maandishi wa Kiebrania, na watu wanaosoma na wataalamu katika utafiti wa sanamu za Kiebrania, na taswira, wanapenda mahali hapa. Na kuna mazungumzo ya kuvutia kuhusu kama picha zinaendana na maandishi au la. Na sitaweza kuyazungumzia vya kutosha, lakini nazungumzia hili kidogo katika sura yangu kuhusu hili.

Lakini makubaliano yamekuwa kwamba picha haziendani na maandishi. Lakini kulikuwa na hoja ya kuvutia sana iliyotolewa hivi karibuni katika kumbukumbu ya hivi karibuni ambayo inasema, hapana, hapana, hapana, kwa kweli tunafikiri kwamba

maandishi hayo yanaendana na picha na yanafanya kazi pamoja kuunda simulizi hii. Kwa hivyo, ni muhimu sana kuzungumzia vipengele vingi vya hili.

Lakini eneo hili liko kwenye makutano ya njia za usafiri za kale za Mashariki ya Karibu zilizoko kwenye kona ya Rasi ya Sinai. Sawa, kwa hivyo hii hapa Rasi yako ya Sinai. Hii ni Misri ya kisasa.

Hapa juu ni Israeli ya kisasa. Huko Ukingo wa Magharibi huko. Huko Ukanda wa Gaza.

Lakini mahali hapa pako hapa ndani, na pako Negev, watu. Namaanisha, ni pabaya sana. Ni pabaya sana.

Kuna joto. Ni nyuzi joto 900 unapofika hapo. Sio eneo kubwa sana, lakini cha kushangaza ni kwamba, liko kwenye makutano ya njia za kale zinazotoka Misri na hapa kuelekea Syria-Palestina.

Na hilo litakuwa muhimu kwa sababu tunapaswa kuelewaje maombi haya ambayo tutazungumzia hapa baada ya muda mfupi? Naam, nadhani jinsi unavyoanza kuyaelewa ni kwamba unakubali ukweli kwamba hiki ni kituo cha kale cha malori. Sawa? Tutaingia katika hilo hapa baada ya muda mfupi. Uchimbaji katika eneo hilo ulifanyika haraka sana, na ulikuwa katika miaka ya 1970 na mtu mmoja aitwaye Ze'ev Meshel.

Na tovuti hiyo, tena, kama nilivyosema, ni tovuti ya kawaida. Lakini katika tovuti hiyo ya kawaida, kulikuwa na mitambo michache, na tunatumia neno la usakinishaji kuzungumzia jengo ambalo hatujui linafanya kazi gani. Lakini kulikuwa na mitambo michache ambayo ilikuwa na graffiti nyingi na maandishi yanayohusiana nayo.

Sasa, kuna mjadala kuhusu kama hili lilikuwa eneo la kijeshi. Kimsingi, je, lilikuwa eneo la ngome? Je, lilikuwa eneo la kitamaduni? Au ni Msafara? Msafara. Msafara.

Ndiyo. Msafara, ambalo ni neno la kupendeza kwa kituo cha zamani cha malori. Kwa hivyo, kuna mjadala.

Maana ya kitamaduni, mjadala wa kitamaduni, unahusishwa na kile ambacho maandishi haya yanasema kwa kweli kwa sababu maandishi haya ni maombi. Una mtu anayemwomba Bwana ili kumbariki mtu mwingine. Na kwa hivyo, wanajulikana kwa maandishi ya nadhiri.

Hii ndiyo maana tovuti hii inajulikana kwa. Ni maandishi ya kura. Kwa hivyo, maandishi hayo ya kura ni yapi? Kuna maandishi mawili ya kura kuhusu Pythos A na Pythos B ambayo ni muhimu sana.

Ni muhimu kwa sababu zinaunganisha Tetragramatoni, jina la Mungu Yahweh, Yod-Heh-Vav-Heh, na eneo la kijiografia na nomino Asherah. Sawa? Kwa hivyo, Yahweh anaombwa kwa baraka, na Yahweh anahusishwa na nomino yenye nomino Asherah. Sasa, tena, mjadala unakuwa mgumu zaidi kwa sababu je, ni Asherah, mungu wa kipagani, au ni Asherah nguzo inayoashiria mungu wa kipagani? Na tunafanya nini na mwisho wa konsonanti wa kumiliki, ambao tutauzungumzia baada ya muda mfupi.

Lakini haya ndiyo yaliyomo. Haya ndiyo yaliyomo kwenye maandishi hapa, nami nitayasoma kwa ajili yako haraka sana. Matamshi ya Ash-Yah, mfalme.

Mwambieni Yahalel, na Yawash, na fulani, nawabariki kwa Yahweh wa Samaria na Ashera wake. Kwa hivyo, msemu unaolenga hapo ni, nawabariki kwa Yahweh wa Samaria na Ashera wake. Kwa hivyo tena, unaweza kuona jinsi Yahweh anavyohusishwa na nomino Ashera.

Lakini kuna mjadala kuhusu Asherah. Tunaelewaje konsonanti ambazo mara nyingi hutafsiriwa kama Asherah wake? Na pithos ya pili, na tena, nitakusomea hili kwa ajili yako tu kwa ajili ya suala la mjadala. Suala hilo linafanana.

Mwambie Bwana wangu. Tena, huyu ni mtu anayefanya ibada. Mwambie Bwana wangu, je, uko salama? Ninakubariki kwa Yahweh wa Tamani na Ashera yake.

Akubariki na akulinde, na awe pamoja na Bwana wangu. Kwa hivyo, unaweza kuona magumu yaliyopo. Unaweza kuona matatizo yaliyosababishwa na kitu hiki.

Ghafla, tunapata maandishi. Loo, angalia maandishi. Tazama picha.

Lakini kila mtu anapoangalia mwandiko, ni, nini? Unasema, nini? Loo, tazama, Tetragramatoni. Loo, tazama hilo. Huo ni Yahweh mzuri.

Lakini subiri, je, huyo ni Asherah? Na ni Asherah yenye kiambishi tamati cha nafsi ya tatu cha kiume chenye umoja mkuu. Kuna nini kinaendelea hapo? Na kisha hii inawakilisha nini? Je, hii inawakilisha upagani ulioenea miongoni mwa waabudu wa Yahweh? Je, kweli kulikuwa na imani ya Mungu mmoja? Kwa hivyo unaweza kuona mazungumzo yote yanaenda wapi. Kwa hivyo, masuala ni, kimsingi, tunaelewaje nomino hii, Asherah, na ni nini maana ya uelewa wetu? Kwa hivyo, hebu tuangalie jinsi tunavyoelewa nomino hii, Asherah.

Kwa hivyo, suala ni konsonanti, kama nilivyokwisha kutaja, konsonanti ambazo zinaweza kuwakilisha jina halisi, Asherah, au kile kinachoonekana kuwa alama ya mbao, pia huitwa Asherah, ambayo inaonekana kuwakilisha mungu wa kike wa kipagani. Sawa? Tuna konsonanti hizo zinazowakilisha moja ya mambo hayo mawili, na kisha, kwa kuongezea, tuna nafsi ya tatu ya kiume umoja wa kiambishi tamati, sawa, ambayo ni kuongeza umiliki kulingana na sheria za sarufi ya Kiebrania. Kwa

hivyo, ukitupa kiambishi tamati cha kiambishi tamati kwenye nomino, inaonyesha umiliki.

Sasa, tatizo ni kwamba hakuna ushahidi wowote wa kilugha unaounga mkono wazo kwamba jina halisi lina kiambishi tamati cha kumiliki, sawa? Kwa hivyo hilo ndilo tatizo la kusoma maandishi kama Asherah yenye herufi kubwa A, kama jina halisi la mungu, sawa? Jina halisi la mungu wa kike. Ni tatizo la kisarufi, na ndiyo maana watu wengi watalisoma kama Asherah yake ndogo a. Sasa, Rick Hess alikuja katika kitabu chake, Israeli Religions, na akajadili, alikichapisha tena, kweli. Ilikuwa majadiliano ambayo alichapisha hapo awali, lakini nilisoma kwanza kuyahusu katika kitabu chake, Israeli Religions.

Rick Hess alisema kwamba, hapana, hiki si kiambishi tamati kinachotawala, bali, kile cha mwisho ambacho kila mtu anafikiri ni kiambishi tamati kinachotawala kwa kweli ni mabaki ya mwisho wa kizamani, mwisho maradufu wa kike. Kwa hivyo, sio Asherah yake kubwa A, bali ni Yahweh na Asherah tu. Kwa hivyo, Rick Hess angesoma, kimsingi, nakubariki kwa Yahweh wa Timan na Asherah.

Kwa hivyo, haandiki Asherah yake juu yake. Kwa hivyo, Rick Hess anasoma jina halisi, lakini bila kiambishi tamati kikuu na hoja yake inavutia.

Ni jambo la kutisha. Kwa hivyo, hayo ndiyo masuala. Sasa, kwa kweli, hata hivyo tunaelewa hili sasa, hasa kutokana na ukweli kwamba hawa Waasheri ni sehemu ya Marufuku ya Kumbukumbu la Torati, kwamba hatuwahifadhi Waasheri katika maeneo yetu ya ibada, tuliyaondoa, popote unapofikia hapa, iwe una jina sahihi lenye mwisho wa kike maradufu, iwe una jina sahihi lenye kiambishi tamati cha kwanza, au ikiwa una Asheri kwa herufi ndogo a na kiambishi tamati cha kwanza, chochote unachoenda huko, suala ni lile lile.

Una maandishi ambapo mtu anaomba baraka kwa njia mbili, Yahweh, ambaye anahusishwa kama Yahweh wa Samaria au Yahweh wa Timan, na Ashera, ambayo hata ukienda na nguzo ya mbao inayoashiria mungu wa kipagani, unaomba baraka hii kwa nguvu ya mungu wa kipagani. Kwa hivyo, una kile kinachoonekana kama ulinganifu unaoendelea hapa. Una mtu anayeomba baraka si kwa Yahweh tu, Yahweh na kitu kingine.

Kwa kuzingatia mfumo wa imani ya Mungu mmoja wa Agano la Kale, Kumbukumbu la Torati, theolojia ya manabii, n.k., Isaya, ni imani ya Mungu mmoja, ni Yahweh pekee. Kwa hivyo, hili ni wazo la syncretistic. Sasa, siamini kwamba hii ni msingi wa kuhoji kama imani ya Mungu mmoja iliwahi kuwepo au la.

Kwa sababu kumbuka, hiki ni kituo cha zamani cha lori katikati ya mahali pasipojulikana. Nani anajua mtu huyu ni nani? Nani anajua jamaa huyu anawakilisha

nini? Je, ni mshiriki wa ukoo wa kikuhani? Sijui. Je, yeye ni mshiriki wa, je, anawakilisha Uyahudi rasmi? Ni vigumu kujua.

Lakini kinachozungumziwa tena ni kuchukua kile ambacho ushahidi unatupatia. Ushahidi unatupatia uwepo wa syncretism, ambayo ndiyo hasa manabii, manabii wa kale wa karne ya 9, 8 na 7 walimtukana. Aibu kwako kwa kutoelewa Yahweh ni nani.

Aibu kwako; hawa ndio manabii. Aibu kwako kwa kupotosha ibada ya Yahweh kwa X, Y, na Z. Aibu kwako kwa uingiliano huu wa kidini. Tunachokipata katika Kuntillet Ajrud hakipaswi kutusumbua. Hiki ndicho kitu ambacho manabii walikuwa wakikitukana na kukitukana.

Sawa, kwa hivyo tena, chukua kile ambacho ushahidi unatupatia. Ushahidi unatupatia aina ya ulinganifu, haswa kwa sababu baraka hiyo inaombwa na Yahweh na aina fulani ya kiumbe wa kipagani. Lakini hivi ndivyo tungetarajia, kutokana na ukosoaji wa kinabii.

Tena, hivi ndivyo ningeviita pengine, kutokana na ukweli kwamba vifungu maalum katika Agano la Kale vinazungumzia kuhusu ulinganifu, labda ningeelekea kuiita hii muunganiko finyu. Sawa, lakini tena, ninaelewa kwamba kwa ujumla inazungumzia mtazamo mkubwa wa kitheolojia unaoendelea. Tena, mambo ya kuvutia sana.

Hapa kuna picha nzuri ya moja ya Pithoi, bibleodyssey.org. Haya yote yako hadharani. Unaweza, hii ni picha ya, kuna maandishi hapa ya mmoja wao. Unaweza kuona jinsi inavyoendelea pale.

Na kisha hizi ndizo, hizi ndizo sanamu. Na hii yote ni ya kitamaduni, samahani, hii yote ni ya kitamaduni, hii yote ni sanamu ya kitamaduni ya kipagani, sanamu ya Kikanaani. Kinachovutia pia hapa ni kwamba una barua hapa.

Hizi ni barua za nasibu tu. Kwa hivyo, je, kitu hiki chote ni kipande cha udongo ambacho mwandishi aliyekuwa akisafiri katika eneo hilo alitumia kama mazoezi? Unajua, je, huyu alikuwa mtu anayefanya kazi ya kuomba hapa? Kwa hivyo, je, ilikusudiwa kuwakilisha chochote zaidi ya mazoezi tu? Sijui, ni mazungumzo ya kuvutia. Tena, inaingia katika uhusiano kati ya mambo haya yote.

Lakini hata hivyo, ni jambo la kuvutia na nadhifu kuliangalia. Kwa bahati mbaya, kuendelea mbele, Ketef Hinnom, hirizi za Ketef Hinnom. Sasa, hizi zinavutia.

Ninapenda sana vitu hivi kulingana na kile vinachowakilisha. Kwa hivyo Ketef Hinnom ni eneo la kale la kuzikia la bomba la chuma linaloangalia Bonde la Hinnom nje ya Yerusalemu. Na ni eneo kubwa sana la kuzikia.

Ni eneo la mazishi la kisasa sana, jambo linaloashiria kwamba watu waliotumia eneo hili la mazishi walikuwa watu wa kiwango kikubwa cha kijamii na kiuchumi. Walikuwa na pesa, walikuwa na mamlaka, na ufahari. Hili ni kaburi kubwa sana.

Mojawapo ya mambo tunayopaswa kuelewa kuhusu maeneo ya mazishi katika Israeli ya kale ni jinsi wanavyozika watu. Na walichotumia kilikuwa kitu kinachoitwa mahabusu mengi. Kwa hivyo, unapomzika mtu, unamweka katika aina ya katikati ya meza kuu, na unaacha mwili wake uoze.

Na kisha mara tu miili yao ilipooza, ulikusanya mifupa yote na kila kitu kama hicho, na ungeiweka kwenye sanduku la mifupa. Ungeiweka mahali pengine kwa ajili ya kuhifadhiwa milele. Hiyo ndiyo sehemu ya pili ya kufungiwa.

Kwa hivyo, katika eneo hili la mazishi, ambalo tena, lilikuwa na mapango mengi, na katika kila moja ya mapango haya kulikuwa na vyumba vingi. Katika moja ya mapango haya na katika moja ya vyumba hivi, ni wazi kulikuwa na benchi ambapo waliweka miili, lakini chini ya moja ya viti hivyo kulikuwa na ghala kwa sababu tunazika watu na vitu. Wanazika watu na vitu.

Tulimzika babu yangu na vifaa vyake vya Cincinnati Reds kwa sababu alikuwa mmiliki wa tikiti ya msimu wa Cincinnati Reds. Kwa hivyo, watu huwazika watu na vitu, na vitu tunavyozika watu navyo ni muhimu kwa maana kwamba vinatuambia kidogo kuwahuu. Na watu walipofungwa kwa mara ya pili, wangechukua vitu ambavyo walizikwa navyo na kuviweka kwenye hazina.

Na katika moja ya hazina hizi, ilikuwa imejaa vitu vingi, lakini walipata vitabu viwili vidogo ambavyo kimsingi vilionekana kama viputo vya sigara. Sasa, unawezaje kupata hii? Naam, ni rahisi. Unachukua yaliyomo yote kwenye hazina hiyo, unayatupa kupitia kichujio, na unatikisa kichujio.

Vumbi lote lingeanguka, na kusababisha dhoruba hii kubwa ya vumbi. Sio kubwa sana, lakini wingu hili la vumbi liko karibu nawe. Na vitu vyote vya thamani, vitu vyote vigumu, vingebaki juu ya wavu.

Namaanisha, ungeonekana kama mtu aliyetoka kwenye dhoruba ya mchanga katikati ya Jangwa la Arabia, lakini ulikuwa na vitu vyote vya thamani hapo mbele yako. Na katika moja ya matukio haya, walipitia kwenye kichujio, na wakapata vitu hivi vilivyoonekana kama vipuli vya sigara, na wakafikiri, sasa hiyo inaonekana ya ajabu. Na wakaanza kutazama kitu hiki, na wakakisafisha, na kisha wakagundua kwamba vipuli hivyo vya sigara havikuwa vipuli vya sigara, bali vitabu vidogo vya fedha.

Sasa wamevutiwa. Je, tuna hati za kukunja za fedha? Je, tuna vitu vya fedha? Hii ni nini? Kwa hivyo walijihusisha na mchakato mgumu sana wa kemikali wa kukunjua vitu hivi, ambavyo ni vidogo, jamani.

Ni ndogo. Namaanisha, tunazungumzia sentimita. Na unaweza kupata hii, unaweza kupata hii, unaweza kupata picha hizi, tena, katika uwanja wa umma.

Lakini, namaanisha, tunazungumzia kama sentimita 10 kutoka juu hadi chini hapa. Unajua, ni ndogo sana. Subiri, je, nina hiyo hapa chini? Subiri, huenda nina vipimo halisi.

Sina vipimo halisi vilivyoandikwa kwenye slaidi, lakini ni vidogo sana—tunazungumzia sentimita pekee. Kwa hivyo, unaweza kufikiria jinsi vidogo.

Unaona, hizi ni herufi kwenye nyufa hizi zote. Na hii ni fedha inayopasuka hapa. Mamia na maelfu ya miaka ya kufanya tu chochote ila kukaa kwenye hazina iliyozikwa kwenye udongo.

Na fedha, bado unaweza kuona maandishi. Unaweza kuona jinsi ilivyokuwa vigumu kuyafungua. Lakini kilichokuwa cha kuisimua kuhusu hili ni walipoweka hati hizi za fedha, hati hizi ndogo ndogo, kwenye darubini zenye nguvu sana, mwanga wa hali ya juu sana, walianza kusoma, na wakasema, loo, hii inasikika kuwa ya kawaida.

Nimesikia haya wapi hapo awali? Ndiyo, Hesabu sura ya 6, baraka ya Walawi, sawa, tunayosoma kuihusu, Bwana akubariki na akulinde, atufanye, ambayo hapo hapo imeandikwa juu ya jambo hili. Sawa? Hati hizi ndogo za fedha zina nukuu ya kwanza ya kimaandiko, nukuu ya kwanza kabisa ya kimaandiko ambayo tumewahi kuipata hadi sasa. Sawa? Hii ni nukuu ya kimaandiko kwa sababu mambo haya yananukuu baraka ya Walawi ya Hesabu sura ya 6, mstari wa 24.

Sidhani kama unaweza kuhoji hilo. Sasa, kinachovutia kujadili ni kama baraka hii ya Kilawi pia inachanganywa na vifungu vingine, tuseme kutoka Kumbukumbu la Torati, kwa sababu kuna ushahidi unaoonyesha kwamba kuna zaidi ya hili. Na kisha, je, wanatumia baraka ya ukuhani ya Kilawi pamoja na vifungu vingine ili kuunda aina fulani ya hirizi? Kumbuka, watu hawa walizikwa na hati hizi shingoni mwao, kwa hivyo kazi ya hati hizi ilikuwa nini? Baadhi ya watu wanaamini kwamba zilikuwepo ili kuwafukuza pepo wabaya kwa sababu kuna ushahidi mwingi wa kulinganisha unaopendekeza kwamba watu wangeandika vitu na kuviweka juu yake ili kuzuia pepo wabaya kuingia kaburini.

Sawa? Ni uwezekano. Ni uwezekano. Bila shaka, matokeo yake yanavutia kwa sababu hii inatuonyesha, tena, hii ni Chuma 2. Hii ni kabla ya uhamisho.

Hii ni karibu na wakati wa Yosia. Inatuambia kwamba mila za ukuhani zilikuwa zikiandikwa na kusambazwa vya kutosha kutumika katika miktadha maarufu. Sasa, hilo linavutia, kwa sababu si muda mrefu uliopita, wasomi wamepitia wazo hili la, je, Pentateuki ilitungwa baada ya uhamisho katika kipindi cha Uajemi? Unajua ,

Wellhausen alikuwa wa kwanza kusema, loo, fasihi ya ukuhani, kila kitu katika Mambo ya Walawi na mambo yote ya ukuhani, loo, hiyo ni kuchelewa.

Hiyo ni baada ya uhamisho. Sawa? Alisema hivi nyuma katika karne ya 19, na kila mtu alikuwa kama, hapana, wewe ni mwendawazimu, lakini, unajua, hakuna kitu kipya chini ya jua, sivyo? Tumerudia hili tukiwa tumevaa nguo mpya, sawa? Na ghafla, tunaanza kusema, je, Pentateuki na kisha, kwa hivyo, ni nyenzo za ukuhani pia? Hapana, haikuwa hivyo. Haikuwa hivyo.

Hii inanyamazisha mjadala huu kwa sababu kitu hiki, kama hati ya fedha, kama hirizi ya fedha iliyowekwa shingoni mwa Joe wa kawaida au Jane wa kawaida, ikitumika kwa sababu yoyote ile, walizikwa pamoja nacho, kina nukuu kutoka Hesabu. Kwa hivyo, mila hiyo ilianzishwa vya kutosha, iliandikwa vya kutosha kusambazwa nje ya duru za kikuhani. Iwe hii ilitumika kama hirizi, kunukuu-kunukuu, kufukuza pepo wabaya au la, sidhani kama hiyo ndiyo lengo la mazungumzo.

Labda, hilo ni jambo zuri, sawa? Lakini hili linatumiwa na mtu fulani katika umma, si tabaka la makuhani, angalau kwa kadiri tunavyoweza kujua. Na inathibitisha kwamba mila za ukuhani hazikuwa za baada ya uhamisho. Zilikuwa za kabla ya uhamisho.

Na wakati wa Iron II, ziliandikwa vya kutosha kuwa na hadhi fulani ya mamlaka inayohusiana nayo, sawa? Na pia inaonyesha kwamba mila za kikuhani pia zilikuwa zikitumiwa na watu nje ya duru za kikuhani. Kwa hivyo, haya ndiyo matokeo tunayoweza, haya ndiyo matokeo tunayoweza kuteka. Na kwa mtu kama mimi ambaye anavutiwa na mchakato wa kisheria, tulipataje Agano la Kale, jinsi tunavyofungua Biblia yetu na kuna Agano la Kale, tulipataje hilo? Kwa mtu anayevutiwa na hilo, hii inavutia sana, kwa sababu hii inatuonyesha kwamba kitu hiki kilikuwapo, kinatumika, kilizingatiwa kimamlaka, sawa? Na ni kabla ya uhamisho, sawa? Ni kabla ya uhamisho.

Enzi ya Chuma. Enzi ya Chuma ni wakati wa utamaduni wa kitamaduni wa Israeli, sawa? Hapo ndipo Israeli ilipojipatia jina. Na ni urithi gani mkubwa zaidi ambao Israeli ya kale inajivunia? Agano la Kale.

Ni maandiko. Hilo ndilo jambo ambalo limesimama kwa milenia. Hilo ndilo jambo ambalo limeathiri dunia.

Na yote hayo yanazidi kupata msimko wakati wa Enzi ya Chuma. Enzi ya Chuma, Israeli ya kale, mambo ya kuvutia, sawa? Mlima Ebali. Twende Mlima Ebali, sawa? Mlima Ebali ni mfano mwingine wa muunganiko finyu.

Mlima Ebali ni eneo maalum. Uko katika Ukingo wa Magharibi wa kisasa, kwa hivyo ni vigumu sana kisiasa kuupanda. Uko ng'ambo ya njia kutoka Mlima Gerizimu.

Lakini, namaanisha, hili, sipendi kulizungumzia, sipendi kuruka, wacha niseme hivyo, sipendi kuruka kwenye mifano ya nukuu-nukuu ambapo akiolojia inathibitisha Biblia, lakini nadhani hii ni mojawapo. Namaanisha, nadhani kweli kwamba tunachokitazama, kwenye Mlima Ebali, ni madhabahu ya Yoshua, iliyozungumziwa na kujadiliwa katika sura ya 8, Yoshua sura ya 8, mistari ya 30 hadi 35. Ninaamini hivyo kweli.

Sipendi kusema hivyo, lakini naamini hivyo kweli. Adam Zertal alianza safari hiyo miaka ya 1980, na kwa kweli ilifanyika katika miaka ya 80. Kwanza aligundua eneo hilo, kama nakumbuka vizuri, mwishoni mwa miaka ya 70, na alianza uchimbaji huo mwanzoni mwa miaka ya 80.

Kwa sababu alichokipata ni kwamba, aligundua hilo. Alikuwa akifanya hivyo, alikuwa akifanya utafiti katika Nyanda za Juu za Kati kwa kushirikiana na mradi mkubwa wa utafiti, na akakutana na Mlima Ebali, na anaonekana kama, huh, hilo linaonekana kuvutia. Aina hiyo ya inaonekana kama madhabahu kubwa na kubwa.

Na kwa hivyo, yeye ni kama, lazima nije, lazima niende kuchimba hicho. Kwa hivyo, anarudi katika miaka ya 80 na kukichimba, na anapata kitu hiki, usakinishaji huu, na anapochimba, na anapokichimba, anagundua kuwa mahali hapa palitumika sana, lakini kilitumika kwa muda mfupi sana. Kulingana na mfuatano wa ufinyanzi, na tarehe, na baadhi ya scarab za Wamisri zilizopatikana, na aina hizo za vitu, ilikuwa karibu wakati wa Iron I, karibu wakati wa makazi ya Waisraeli.

Wakati Israeli wangukuwa wanaingia katika Nchi ya Ahadi, inaonekana kitu hiki kilikuwa kikifanya kazi. Kuna awamu mbili za maendeleo. Kumbuka, katika akiolojia, tunaanza mfumo wa kuhesabu kuanzia juu hadi chini.

Jambo la kwanza tunalokuja nalo ni moja; jambo linalofuata ni mbili, jambo linalofuata ni tatu, na jambo linalofuata ni nne. Na kama unavyoweza kuona, kwa sababu vitu vilijengwa juu ya kila kimoja, kadiri idadi inavyokuwa kubwa zaidi, ndivyo ilivyo ya zamani zaidi. Kwa hivyo, kiwango cha kwanza katika eneo hili kilitengenezwa kwa ustadi sana, sawa? Nami nitakuonyesha mchoro wa hilo hapa baada ya muda mfupi, ujenzi mpya wa msanii wa hilo.

Lakini imeendelezwa kwa kiasi kikubwa sana. Ilionyesha muundo huu mkubwa pale pamoja na njia panda hii. Ilionyesha aina fulani ya njia panda.

Kulikuwa na mfumo wa ua hapa. Nitakuonyesha mchoro utakaoonyesha kidogo. Lakini kulikuwa na tani nyingi, maelfu ya mifupa ya wanyama, sawa? Na maelfu ya mifupa ya wanyama pale.

Na kila mmoja wa mifupa hii ya wanyama, bila shaka, hakukuwa na mifupa ya nguruwe pia, jambo ambalo ni muhimu kwa sababu ni nani ambaye hakula nguruwe?

Inasemekana Waisraeli wa kale, lakini Wafilisti waliwala. Kwa hivyo, hatuwezi kusema kwamba hii ilikuwa, unajua, kutokuwepo kwa mifupa ya nguruwe ni kigezo muhimu sana hapa cha kuzingatia. Lakini hakukuwa na mifupa ya nguruwe, na kati ya mifupa yote ya wanyama, karibu yote yalizingatiwa kuwa yanastahili kutolewa kafara ya kidini, sawa? Kwa hivyo, na mifupa hii yote ilichomwa moto, imechomwa, imekatwakatwa.

Kwa hivyo, hivi ndivyo walivyopata hapa Stratum 1. Hata hivyo, Stratum 2 haikuwa imeendelezwa sana. Tovuti ilikuwa ya kawaida zaidi. Kwa hivyo, kitu kilitokea kati ya Stratum 2 na Stratum 1. Mtu fulani alikuja na kupanua tovuti, akaendeleza tovuti, na akaweka jambo hili, sawa, katika utendaji hapa.

Hii inavutia sana. Hii ni uundaji upya wa jinsi Zertal na kampuni walivyofikiria ilionekana. Sasa, ikiwa unafikiri hiyo inaonekana kama madhabahu, ndio, kwa sababu hapo ndipo Zertal alipotua.

Angalia hili. Zertal alionyesha ushahidi wa ukuta wa mawe na mipaka ya nafasi takatifu, ambayo ndiyo hasa ungetarajia katika eneo la ibada. Ndani ya ukuta, ardhi takatifu, takatifu.

Nje ya ukuta, eh, nani anajali, sawa? Basi una ua huu, sawa? Na kuna mashimo madogo hapa, na kwenye mashimo haya madogo, hapo ndipo mifupa yote ilipatikana, sawa? Majivu, kuna tani ya majivu chini hapa, sawa? Angalia njia panda, madhabahu, ambayo kimsingi ilikuwa mraba kabisa, sawa? Kwa hivyo, Zertal, kwa mambo mengi haya, anapokusanya ushahidi, hatimaye anafikia hitimisho, nadhani tulipata madhabahu ya Joshua hapa. Ni usakinishaji unaoanzia Iron I, wakati Joshua angekuwa akizunguka-zunguka. Inaonekana kupendekeza kazi ya kitamaduni.

Mifupa yote ya wanyama, iliyochomwa, iliyokatwakatwa, wanyama hawa wote wanastahili kutolewa kafara ya kitamaduni. Una sehemu iliyo na ngazi. Ni mraba kabisa.

Una majivu, na kwa njia, kulingana na kitabu cha Yoshua, hapa ndipo hasa mtu angetarajia kupata madhabahu ya Yoshua. Alipaswa kuijenga kwenye Mlima Ebali. Hapa ndipo mahali ambapo, mara tu baada ya msiba wa Yeriko na mimi, anarudi juu na kuidhinisha tena agano na jamii, sawa? Kwa hivyo, je, huu ni mfano? Na unaweza kusoma kuhusu mjadala.

Nazungumzia mjadala. Mjadala ni wa kisasa zaidi kuliko huo, lakini tena, nikipa muhtasari wake kwa ujumla, lakini je, huu ni mfano? Je, hii ni madhabahu ya Yoshua? Je, tuna madhabahu ya Yoshua hapa? Na hii ndiyo sababu mimi niko hivyo, watu. Ikiwa inatembea kama bata, inatafuna kama bata, na inaonekana kama bata, je, ni bata? Namaanisha, kwa kweli, hilo ni swali ambalo tunapaswa kujiuliza.

Ikiwa inaonekana kama madhabahu, inanuka kama madhabahu, inaonekana kufanya kazi kama madhabahu, je, ni madhabahu? Na ikiwa ni madhabahu, hiyo ina tarehe ya kipindi hiki, sawa? Na iko pale pale kwenye Mlima Ebali, na tuna ushahidi wa maandishi unaopendekeza kwamba Yoshua alijenga madhabahu kujibu kutimiza amri katika Kumbukumbu la Torati sura ya 27. Namaanisha, je, hii ndiyo madhabahu ya Yoshua? Namaanisha, tena, ni nini akili ya kawaida inakuambia? Unaweza kufanya uamuzi wako mwenyewe, na unaweza kusoma kuhusu mjadala. Unaweza kusoma kuhusu ufundi wa mjadala, lakini Ralph Hawkins ameandika, aliandika tasnifu yake kuhusu jambo hili.

Ralph Hawkins aliandika tasnifu kuhusu hilo, na ni hoja nzuri sana. Na Ralph anazungumzia jinsi hii ilivyo mpangilio wa kitamaduni. Sio mnara wa kuingilia kati kwa sababu kulikuwa na mtu; inavutia vya kutosha kwamba Zertal alishiriki mazungumzo haya huku na huko na msomi anayeitwa Aaron Kopensky miaka ya 80 alipokuwa akiendeleza mawazo haya kwa mara ya kwanza.

Na Kopensky kimsingi alisema, Zertal ni mwendawazimu, ni wazimu, ni mnara wa kuadhimisha, si eneo la ibada. Na kwa hivyo, kuna mjadala mwingi, kulikuwa na mjadala mwingi, bado kuna mjadala mwingi, lakini ni vigumu sana kwangu, ni vigumu sana kwangu kuona hili zaidi ya eneo la ibada. Na ikiwa ni eneo la ibada linalotokana na Iron I, je, tunashughulika na madhabahu ya Joshua? Na nadhani, nazungumzia kama madhabahu ya Joshua.

Nadhani huu ni mfano ambapo akiolojia na uchimbaji wa akiolojia umethibitisha Biblia. Haifanyiki mara kwa mara. Tena, chukua kile ambacho ushahidi unatupatia.

Na katika hali hii, samahani, ni suala kubwa sana, je, ikiwa anatembea kama bata, anatembea kama bata, na anaonekana kama bata, je, ni bata? Nadhani ni bata. Mambo ya kuvutia, Mlima Ebali. Hati za Bahari ya Chumvi, sasa nitakuchukia sana hapa, kwa sababu nitaanza kuthubutu kuthubutu mambo ambayo yako nje ya Agano la Kale.

Watu wengi, unaposikia Hati za Bahari ya Chumvi, hawa ni wanafunzi wa PhD wa Agano Jipya, wanafanya kama, ninafanya kazi fulani kwenye Hati za Bahari ya Chumvi. Naam, bila shaka unafanya hivyo, kwa sababu ndivyo zote zinavyofanya. Lakini hata hivyo, Hati za Bahari ya Chumvi ni za kuvutia sana, na kama hujui hadithi kuhusu jinsi Hati za Bahari ya Chumvi zilivyokuja machoni pa umma, zilichapishwa kimsingi, oh, lazima usome kuihusu.

Namaanisha, tunazungumzia nadharia za njama, tunazungumzia kuingiliwa kwa serikali, na tunazungumzia wanafunzi wa PhD wakiwa na profesa akiwa ameketi katika chumba chao cha bwani na kompyuta ya mkononi, wakiharibu tu mambo, kama mkitaka. Namaanisha, ni kweli, namaanisha, inavutia. Hadithi ni kwamba, na

mimi si, namaanisha, hadithi ni kwamba kulikuwa na mwanafunzi wa PhD katika HUC huko Cincinnati na profesa wake.

Walikaa kwenye kompyuta zao za mezani, na wakatoa, na hii ndiyo ilikuwa mwanzo tu wa intaneti, walilazimisha uchapishaji wa umma kutoka chini ya Mamlaka ya Vitu vya Kale vya Israeli peke yao katika chumba huko Cincinnati, Ohio. Namaanisha, inavutia sana. Una wajumbe wa kamati, kamati ya awali, wanaofanya ulaghai.

Ni jambo la kuchekesha sana. Lakini Hati za Bahari ya Chumvi, maelfu ya vipande vya hati, baadhi ya hati kamili, au hati zingine kamili, kama Hati ya Isaya, zilipatikana katika mapango mwishoni mwa miaka ya 1940. Mbedui wa eneo hilo anajikwaa kwenye pango, anaangalia na, oh, kuna nini ndani ya mitungi hii? Loo, hiyo ni rundo la hati.

Haya, haya yanaweza kuwa na thamani, na yanaanza kutoa haya. Lakini uchapishaji ulipungua sana. Baada ya aina ya awali ya shauku ya uchapishaji, walizama sana katika urasimu, walizama sana katika mapigano ya kisiasa, na kadhalika.

Kulikuwa, unajua, mabadiliko kutoka serikali ya Jordan hadi serikali ya Israeli yalisababisha matatizo fulani, na ulikuwa na watu kwenye kamati ambao walikuwa wakibadilishwa. Na kwa hivyo, ilikuwa kesi ya kusikitisha sana hadi kufikia hatua ambayo ilikuwa kwa kasi ya konokono. Na jamii ya wasomi ilianza kukasirika nayo kwa sababu ghafla ungekuwa na tasnifu hizi za PhD zisizo na mpangilio, na wangukuwa wakinukuu ushahidi huu kutoka jangwani, na vipande hivi vya kukunja, na watu wanajikuna vichwa, na kisha watagundua, oh, mshauri wao wa tasnifu ni mtu kwenye kamati.

Kwa hivyo, wanafanana na taarifa hii mpya ambayo hakuna mtu mwingine aliye nayo. Kwa hivyo, uliwapa wasomi hasira kali na kusukuma bahasha, kusukuma bahasha, na kisha ukawapa watu wa HUC [Chuo cha Muungano cha Kiebrania] ambao waliharibu kila kitu, na wakasema, sawa, tutakulazimisha tu, sawa? Tutakulazimisha utoe kila kitu kwa umma. Lakini hatimaye zilitolewa kwa umma, tena, shukrani kwa wanafunzi wahitimu na kompyuta ya mezani.

Ninapenda picha hii. Hizi ni ndogo, sijui kama unaweza kuiona hapa, lakini hizi ni picha ndogo ndogo, na nukta hizi ndogo hapa, hizi ni vipande vya maandishi, na una watu kama huyu hapa, na huyu hapa ambaye kazi yake ilikuwa kukaa pale na kutazama mambo haya na kujaribu kuyaweka pamoja na kujaribu kuelewa yanachosema. Sasa hiyo, namaanisha, hiyo si kwa watu wenye mioyo hafifu, watu.

Namaanisha, hiyo ni kusema tu, namaanisha, kuhusu macho yako yanawaka. Lakini hata hivyo, matokeo ya vipande hivi ni kadhaa, na tunaweza kuzungumzia, lakini nataka, tunaweza kuzungumzia idadi yoyote kati yao, lakini nataka kuvichemsha, hasa kwa ajili ya muda, nataka kuvichemsha hadi mambo kadhaa. Mojawapo ni

muhimu zaidi kwa masomo ya Agano Jipya, ambayo, unajua, hey, unajua nini? Tutajaribu hilo kwa muda mfupi.

Lakini lingine ni la jumla zaidi, na hilo ndilo suala la ukosoaji wa maandishi. Sawa. Kuhusu ulimwengu wa mawazo wa awali, ulimwengu wa mawazo wa Uyahudi wa awali, kile tulichokigundua tulipoanza kutazama vipande hivi vya Hati ya Bahari ya Chumvi na kugundua kilichokuwa juu yake haswa, tulianza kugundua kuwa Uyahudi haungeweza kufafanuliwa kimoja, kana kwamba kulikuwa na Uyahudi mmoja, bali maelezo ni Uyahudi mwingi, kwamba Uyahudi ulikuwa neno hili la msingi ambalo chini yake kuna udhihirisho mwingi tofauti.

Kinachoonekana kuwa hivyo ni kwamba jumuiya ya Hati ya Bahari ya Chumvi ilionekana kuwa hazina ya mawazo mengi, hasa mawazo ya jumuiya fulani. Na mtazamo wao kuhusu mambo ulikuwa maalum. Ilikuwa ni ya mwisho wa dunia.

Walikuwepo pembezoni mwa jamii ya Yudea kwa sababu walikuwa na ugomvi na baadhi ya watu katika uanzishwaji huo, baadhi ya makuhani wa uanzishwaji, n.k. Lakini pia, katika mchakato wa kujitenga katikati ya jangwa la Yudea nje kabisa, karibu na Bahari ya Chumvi, pia waliendeleza mila nyingi ndani ya Uyahudi. Kwa hivyo, tulipata Hati ya Kukunja ya Isaya.

Karibu kila kitabu, nadhani isipokuwa Esta pekee. Nadhani Esta ndicho kitabu pekee cha Agano la Kale ambacho hakijathibitishwa katika jumuiya ya Hati za Kukunja za Bahari ya Chumvi. Kwa hivyo walikuwa na jukumu la kuendeleza mila nyingi za maandishi, kunakili mila za maandishi, kuhakikisha zinadumu, n.k.

Na hapo ndipo athari za ukosoaji wa maandishi zinapojitokeza. Hata hivyo, ushahidi wa Hati ya Kukunja ya Bahari ya Chumvi ulituruhusu kuona utofauti wa Uyahudi wa mapema, hasa Uyahudi wa Palestina wa karne ya kwanza, ambao ni muhimu kwa sababu hapo ndipo Yesu alipokuwa. Namaanisha, hapo ndipo muktadha ambapo Yesu alikuwa akikimbia huku na huko. Yesu alikuwa sauti moja katikati ya chumba kilichojaa watu wengi sana.

Na kwa hivyo, Yesu, tunapaswa kuelewa hilo kuhusu Yesu. Haikuwa kila mtu tu na kisha Yesu. Hapana, ilikuwa kila mtu na Yesu alikuwa ndani.

Hatimaye, ni wazi, Yesu alijitambulisha, na mengine ni historia. Lakini ushahidi wa Hati ya Kukunja ya Bahari ya Chumvi unaturuhusu kuelewa hilo. Na bado tunaelewa hilo.

Bado tunajaribu kubaini mambo mengi kuhusu haya. Melkizedeki alikuwa nani, na umuhimu wake ulikuwa upi kwa kila kitu? Utaishia kwenye vipande vya Hati ya Kukunjwa ya Bahari ya Chumvi na ushahidi kwa sababu vilikuwa na wazo maalum la

jamaa huyu Melkizedeki alikuwa nani katika Agano la Kale. Mwandishi kutoka Waebrania alikuwa na wazo.

Vivyo hivyo jumuiya ya kwenye Hati za Bahari ya Chumvi iliyokuwa ikisimamia Hati za Bahari ya Chumvi. Lakini ukosoaji wa maandishi ni kama mahali ambapo inafikia hasa wakati wa masomo ya Agano la Kale. Tayari nimetaja ukweli kwamba Agano la Kale ni matokeo ya mchakato mgumu sana wa kihistoria.

Hatukupata Agano letu la Kale kama hilo. Naam, ndivyo ilivyo. Hapana, ilikuwa katika karne nyingi, matukio, mila ziliendelezwa, zilikusanywa, zilihaririwa, ziliwekwa pamoja.

Na kile ambacho Hati-Kunjo za Bahari ya Chumvi zinaturuhusu kuona ni ushahidi wa mila zinazofanana. Kwa hivyo, kuna matoleo mengi ya Kitabu cha Yeremia. Ni wazi kwamba ni Yeremia yule yule.

Lakini kuna mfano wa Kitabu cha Yeremia katika jumuiya ya Qumran, katika jumuiya ya Hati za Bahari ya Chumvi, ambacho kimepangwa tofauti na ni kifupi zaidi ya moja kwa saba. Kwa hivyo, kuna tofauti kubwa hapo, na inatulazimisha kuuliza swali, mila za kifasihi zikoje, zinaendelezwe, zinaendelezwe, na mabadiliko hutokeaje kati ya jumuiya? Kwa hivyo, jumuiya moja hapa inahifadhi mila hii. Jumuiya nyingine hapa inahifadhi mila hii.

Ni wazi kwamba inafanana, lakini ni tofauti. Na tofauti hizo hujitokezaje na hiyo ina maana gani? Vile vile, tunaweza kuzungumzia toleo tofauti la Danieli. Huu ni ushahidi unaotuongia kwamba Agano letu la Kale lilikuwa mchakato wa mchakato mrefu na mgumu wa uwasilishaji.

Hati za Bahari ya Chumvi zinatupa dirisha la kuielewa kwa njia ambazo hatukujua kabla ya miaka ya 1940. Kwa hivyo ukosoaji wa maandishi ni somo gumu sana kulielewa. Ni somo linalokatisha tamaa sana kulihusisha, lakini ni somo ambalo limefafanuliwa na kuendelezwa kwa kuzingatia ushahidi wa Hati za Bahari ya Chumvi.

Mambo ya kuvutia sana. Hapa kuna grafu ndogo niliyoiweka pamoja. Ninajua ni ya kisasa sana na ya hali ya juu.

Hapana, haya ni masanduku yenye maandishi niliyoyaandika katika hati ya Word. Kwa hivyo, inathibitisha hoja hiyo kwa sababu tulichonacho hapa ni kwamba tuna mchakato wa kisheria kwa ufupi kwa sababu kinachotokea ni kwamba tuna maandishi. Tuna maandishi ya kibinafsi.

Tuna maandishi ya utawala. Tuseme kuhusu wasimamizi wa Daudi. Fulani alikuwa msimamizi wa fulani.

Nani alikuwa msimamizi wa fulani? Tuna maandishi. Tuna mila za awali, mila za mdomo, mila zingine za maandishi. Mambo haya yote wakati fulani yalianza kusawazishwa, yakaanza kukusanywa, yakaanza kuunganishwa kwa sababu ya uamuzi fulani mkubwa wa kiutawala, hivyo maandishi ya mwisho.

Na hapa ndipo nilipotaja enzi ya kitamaduni ya utamaduni wa Israeli na Enzi ya Chuma. Bingo, bingo. Hapa ndipo nadhani haya yote yanaanza kutokea kwa dhati.

Ninaanza kufikiria kwamba naamini kwamba utamaduni wa Yudea unaanza kutazama pande zote, hasa sehemu ya mwisho ya Enzi ya Chuma, na kusema tunahitaji kupatanisha mambo yetu. Tunahitaji kujitambulisha katika muktadha unaozidi kuwa wa kihegemoniki, katika muktadha unaozidi kuwa na mvutano wa Ashuru-Neo na Babeli. Kwa hivyo, tutaanza kuchukua mila hizi zote ambazo zimetutambulisha kwa muda mrefu na tutaanza kuziunganisha.

Tutakuja na hati itakayosema sisi ni nani. Hii ndiyo historia yetu. Hapa ndipo tulipotoka.

Hivi ndivyo tunavyoshughulikia mema na mabaya, a la Ayubu. Hivi ndivyo tunavyoabudu, a la Zaburi. Na tunaanza kukamilisha mambo.

Hata hivyo, kumbuka, hii pia iko mbele ya mashine ya uchapishaji. Kwa hivyo, mara tu tunapopata maandishi haya ya mwisho, tunapaswa kuyanakili. Hatuwezi kuyatumia tu kupitia mashine ya Xerox.

Lazima tuiga kwa mkono. Na unapojumuisha uhuru wa kibinadamu katika mchakato huu, lazima utapata ufisadi. Lazima ufanye makosa kwa sababu mbalimbali.

Na kwa hivyo, una mambo ya kijiografia na kijamii ambayo yataathiri mchakato wa uenezaji. Una makosa, iwe ya kukusudia au yasiyokusudia. Na una mabadiliko, tena, iwe ya kukusudia au ya kukusudia.

Na mambo haya yote yatakuwa vichujio vitakavyoathiri maandishi haya. Na kile tulichonacho huko Qumran ni ushahidi wa maandishi ya mwisho yaliyopo kwa wakati mmoja, maandishi mengi ndiyo ambayo Immanuel Tov alitumia kuyaelezea. Hii ni muhimu kwa sababu Qumran inaonyesha ushahidi kabla tu ya kuwepo kwa harakati iliyoandikwa kuelekea usanifishaji.

Muda mfupi baada ya Qumran, jamii ya Wayahudi itasema, ni mingi sana. Tunapaswa kuweka mambo sawa. Na kutakuwa na harakati inayofuata ya kurudisha haya yote chini tena.

Kwa hivyo, huu ndio umuhimu wa Qumran kwa sababu ushahidi wote wa maandishi huko Qumran unaweza kutuonyesha, unaweza kuonyesha uwepo wa maandishi

kadhaa yanayowezekana. Kwa hivyo, ni ngumu. Tena, ninarahisisha suala hilo kupita kiasi.

Ni ngumu, lakini ni muhimu. Ugarit, napaswa kusema, na maandishi ya Ugarit. Muunganiko mpana hapa katika mfano huu, lakini muhimu sana kwa sababu huu umebadilisha jinsi tunavyoelewa utamaduni wa Wakanaani na kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwishoni.

Ugarit ni eneo la kale lililoko kilomita moja kutoka pwani ya Bahari ya Mediterania. Tena, Syria ya kisasa. Hili ndilo eneo la jumla.

Eneo hili lilipatikana awali na mkulima wa eneo hilo ambaye kichwa chake cha jembe kiligonga jiwe na kulivunja. Na kisha anaanza kutazama huku na huko. Anajifanya kama, Mungu wangu, hili ndilo lango la kuingilia kaburini.

Ilikuwa kaburi la kifalme. Waligundua haraka kwamba eneo la kaburi la kifalme lilihusishwa na kituo cha mijini chenye watu wengi, kilichoendelezwa vizuri, na kilichoendelea vizuri ambacho kilikuwa sehemu ya kuingiliana sana wakati wa Enzi ya Shaba ya Mwishoni na Enzi ya Shaba ya Kati pia. Usanifu wa jiji hili umesomwa kwa muda mrefu sana.

Eneo hili, tena, lilipatikana mwanzoni mwa karne ya 20. Lilichimbwa kwa utaratibu na kwa muda mrefu sana na usanifu.

Wow, usanifu majengo. Upangaji wa miji, mitaa, ambapo waliweka majumba ya kifalme kuhusiana na kila kitu kingine, nyumba, n.k., ambapo makuhani waliishi, na kila aina ya mambo. Maendeleo hayo ni jambo la kutazama kweli.

Ukipenda usanifu majengo wa kale, huenda hatimaye utakutana na jiji la Ugarit. Lakini umuhimu mkubwa wa tovuti hii ni kupitia ufafanuzi uliotolewa kuhusiana na dini ya Wakanaani na dini ya Israeli, ushairi, na baadhi ya mawazo yasiyoeleweka yanayohusiana na Agano la Kale. Mbali na kuelewa kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwishoni kabla ya hapo.

Acha niingie haraka sana katika hilo. Kwa hivyo, kabla ya ugunduzi wa Ugarit, tulikuwa na maoni tu kuhusu miungu ya kidini ya Wakanaani tulikuwa na yale tuliyokuwa nayo katika Agano la Kale. Tulikuwa na mtazamo wa Israeli kuhusu mambo yote ya kipagani yaliyopo.

Kwa hivyo, tulijua Baali alikuwa nani. Tulijua Asherah alikuwa nani, Dagoni, n.k. Lakini tulikuwa na mtazamo mdogo tu kuhusu hilo.

Na ilikuwa mtazamo hasi sana. Lakini wachimbaji walipogundua nyumba ya kuhani na maktaba yake binafsi, tuligundua waligundua hadithi za Baali na mzunguko wa

Baali. Maandiko haya yote yalianza kufafanua na, katika baadhi ya matukio, kuficha ufafanuzi wa miungu, uhusiano kati ya miungu, n.k.

Na kwa hivyo, tulianza kutambua, sawa, Baali ana uhusiano na El, Ashera ndiye huyu. Na kwa hivyo, tulianza kuunganisha vipande. Tulipounganisha vipande, tulianza kuelewa ubaya unaohusiana na mtazamo wa Waisraeli kuhusu dini ya Wakanaani.

Kwamba ilikuwa dini inayotegemea kilimo, kwamba mizunguko ya msimu ilihusishwa kwa kiasi kikubwa na riziki katika kilimo na aina hizo za vitu. Kwa hivyo, hiyo ilikuwa kipengele kimoja ambacho kilifafanuliwa kweli kupitia mashauriano ya maandishi haya. Sasa tulikuwa na mtazamo mwingine kuhusu majina haya, ambao ulituruhusu kwa namna fulani, ambao ulituruhusu kujaza picha kwa uwazi zaidi.

Linapokuja suala la ushairi, Mitchell Dahood aliandika ufafanuzi wenye ushawishi mkubwa sana wa vitabu vitatu kuhusu Zaburi katika mfululizo wa Biblia ya Anchor. Na kwa kweli inapaswa kuandikwa kwa kichwa cha habari kuhusu, yote kimsingi ni Ugarit, tunajali nini? Kwa sababu katika ufafanuzi huo, anarejelea tu mara kwa mara ulinganifu wa Ugarit. Sasa, kwa upande mmoja, tunaweza kucheka na kusema, umepita kiasi, Dahood.

Lakini kwa upande mwingine, kuna msingi mwingi kwa kile anachofanya. Kwa sababu ya kile tulichokipata, ikiwa kulikuwa na jambo moja lililotuwezesha kuelewa ushairi katika Biblia, ni nini kinachofafanua ushairi wa kibiblia, unafanyaje kazi, ni nini kibiblia? Haikuwa Agano la Kale. Ilikuwa Ugarit.

Kwa sababu Ugarit inaonyesha na kuonyesha ulinganifu kwa njia ile ile ambayo, ulinganifu kwa njia ile ile tunayoiona katika ushairi wa Kiebrania wa kibiblia. Kwa hivyo, tunajua jinsi, tunajua ulinganifu huo, wazo hili la kauli A na zaidi ya hayo, kauli B, uhusiano kati ya kifungu au vifungu vinavyofuata na kifungu kinachoongoza, hicho ndicho hasa kinachofafanua ushairi wa Kiebrania wa kibiblia zaidi ya kitu kingine chochote, zaidi ya rhythm, rhythm, n.k., ambayo ni vigumu kidogo kwetu, kutokana na uelewa wetu wa kile kinachofafanua ushairi katika utamaduni wetu.

Lakini tulianza kurekebisha ushairi katika ulimwengu wa kale, kutokana na maandishi ya Ugarit. Sasa, tukihusishwa na hilo, tulianza kupata kufanana kwa ajabu kati ya baadhi ya zaburi na baadhi ya zaburi za Ugarit. Karibu kufikia hatua ambapo, sawa, tukichukua neno hili katika Ugarit na kumweka Yahweh hapo, kimsingi hilo ni jambo lile lile.

Ambayo inaonyesha kwamba katika baadhi ya nyakati, utamaduni wa Israeli na utamaduni wa Yudea walikuwa wakitumia baadhi ya mawazo ya kishairi yaliyopatikana katika Ugarit, na kisha wakayafundisha tu kitheolojia, ukitaka. Walimweka Yahweh badala ya Baali. Na mfano bora wa hili ni picha ya Yahweh akija

akiwa amepanda mawingu katika kitabu cha Danieli na katika maeneo mengine kadhaa.

Na sote tunajua korasi, Tazama Anakuja, akipanda farasi Siku za Eliya. Hongera, Siku za Eliya, korasi ya kisasa. Hiyo ni Mkanaani, hapo awali ilikuwa wimbo wa Kikanaani kwa Baali.

Lakini ilichukuliwa na Waisraeli, na sasa tunatumia hilo, sasa tunatumia hilo kuelezea Bwana katika aina hizo za vitu. Kwa hivyo, mambo haya yote yanaanza kujitokeza juu juu na maandishi ya Ugarit. Baadhi ya mawazo yasiyoeleweka, moja ya yale ambayo ni maarufu ni kwamba Amosi anaitwa Noqed.

Na No qed ni nini? Kwa tafsiri ya Kiingereza tunamwita mchungaji wa Tekoa. Lakini hiyo ina maana gani? Namaanisha, hiyo ina maana gani hasa? Naam, kulingana na ushahidi wa Ugarit, Noqed anaonekana kuwa aina ya mchungaji ambaye alihusishwa na taasisi muhimu. Kwa hivyo, Amosi anaonekana kuwa mtu anayehusika na baadhi ya mifugo ya kifalme, ukitaka, hilo linawezekana.

Tena, hilo linafafanuliwa kwa baadhi ya ushahidi wa Ugariti. Pia, kuna uhusiano kati ya mchanganyiko wa tini ambao Hezekia huweka nyuma ya shingo yake anapokuwa mgonjwa. Neno hilo halisi linaonekana katika tembe ya Ugariti iliyotengwa kwa ajili ya dawa ya farasi.

Kwa hivyo, inashangaza vya kutosha, kwa hivyo neno hilo linalotumika katika Agano la Kale linahusishwa na dawa. Hizo ndizo aina za vitu tunazooni na Ugarit. Sasa, moja ya mambo ambayo sikuweka kwenye slaidi hii ambayo nadhani labda ni muhimu zaidi ni kwamba Ugarit pia inatupa muhtasari wa jinsi mambo yalivyokuwa yakifanya kazi kabla tu ya kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwishoni.

Kumbuka, tena, nilitaja kwamba hii iko karibu na pwani ya Mediterania. Ilikuwa mji muhimu sana ambao ulionekana kusambaza ushawishi mkubwa wa kitamaduni katika eneo hilo. Kwa hivyo, biashara ilipopitia eneo hilo kuvuka bonde la Mediterania kuelekea eneo la Mesopotamia au kusini kuelekea Misri, sehemu kubwa ya mji huo ingepitia Ugarit.

Hili limeandikwa vizuri kupitia mawasiliano ya maandishi. Lakini linatupa picha ya kile kilichokuwa kikiendelea kabla tu ya kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwisho. Kwa sababu kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwisho kutakuwa na umuhimu mkubwa sana na kutabadilisha eneo hilo kimsingi.

Enzi ya Shaba ya Marehemu imefafanuliwa kwa kiasi kikubwa, Eric Klein ameandika mengi kuhusu hili, lakini Enzi ya Shaba ya Marehemu imefafanuliwa kwa kiasi kikubwa na mtandao wa kwanza wa kiuchumi duniani. Kwa hivyo, watu huko Ugiriki, watu huko Misri, watu huko Mesopotamia, watu huko Syria-Palestina, wote

walikuwa wakifanya biashara pamoja. Walikuwa wakifanya biashara, walikuwa wakifanya biashara, walikuwa wakiimarisha uhusiano wa kisiasa kupitia ndoa, n.k.

Tuna ushahidi wa maandishi kwa haya yote, lakini yote yanaanguka kwa njia ya vurugu sana karibu mwaka 1200 KK. Na kuanguka huko kutakapotokea, kutaanguka kwa nguvu, na kutaunda ombwe la kisiasa ambapo Misri itarudi nyuma na kuondoka Syria-Palestina, kuondoka katika nchi ya ahadi, ikiwa utafanya hivyo, wazi kwa Waisraeli kuja kuishi. Kwa hivyo, ikiwa unataka kuelewa makazi ya Waisraeli, unahitaji kuelewa umuhimu wa kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwishoni.

Na tunaanza kuelewa umuhimu wa kuanguka kwa Enzi ya Shaba ya Mwishoni kupitia ushahidi wa Ugarit. Kwa hivyo tena, Ugarit ipo kwa sababu za kihistoria, ni muhimu, ipo kwa sababu za lugha, na pia ipo kwa sababu za kitamaduni, haswa utamaduni wa kidini wa kipagani. Mambo ya kuvutia sana.

Mengi zaidi yanaweza kusemwa. Na ninapotaka kuishia leo ni kwa mfano wa kisasa wa tovuti yenye utata sana. Nilidokeza ukweli kwamba Tel Dan Stele ilikuwa na utata sana, na nadhani Khirbet Qeiyafa, ikiwa haijazidi bado, iko karibu sana.

Hii ni tovuti ambayo inavutia sana, ni muhimu sana, lakini inachanganya sana. Na ni tovuti inayoonekana juu ya Bonde la Ela. Kumbuka Bonde la Ela, hapa ndipo Daudi anapokabiliana na Goliathi, na hapa ndipo Daudi anapomwua Goliathi.

Lakini hapa ni mahali panapoangalia Bonde la Ela katika Shefela. Liko karibu na eneo hili, limepanuliwa sana hapa, liko katika eneo hili la jumla hadi hapa. Na lina utata mkubwa, na mjadala kuhusu mahali hapo unazingatia jinsi tunavyoweza kuliweka tarehe, mpangilio wa Enzi ya Chuma, ni eneo gani, na kisha kuna chokaa hapo, sawa? Hii ni eneo ambalo lilikaliwa kwa muda mfupi sana.

Hakuna awamu nyingi za uvamizi katika eneo hili, lakini awamu za uvamizi ni tofauti sana kwa sababu zinaonyesha mfumo wa kisasa sana wa ngome ambao una malango mawili kuzunguka jiji. Ulikuwa mji wa mviringo, na ulikuwa na ukuta wa casemate, ambao ni alama inayohusishwa na utamaduni wa Israeli kuliko kitu kingine chochote. Na malango mawili, kama nilivyosema, ambayo ni, si ya kipekee, lakini ni ya ajabu sana.

Kuna ushahidi unaoonyesha kwamba Shekemu wakati wa Enzi ya Shaba huenda ilikuwa na malango mawili. Lakini hakika ni wakati wa Enzi za Chuma. Ni ya kipekee sana. Lakini tena, ilikuwa eneo ambalo halikukaliwa kwa muda mrefu sana.

Lakini ilipokaliwa, inaonekana ilikuwa imekaliwa kwa nguvu sana. Kuna ushahidi wa uvamizi, uvamizi wa ndani hapo, lakini pia kuna ushahidi wa eneo kubwa la utawala. Kwa hivyo kuna eneo hili moja ambalo linaonekana kuchukua aina mbalimbali, sehemu kubwa ya nafasi.

Na kwa hivyo, tunawezaje kuchumbiana na hii? Hii ilichukuliwa lini hasa? Na tunapochumbiana na tovuti, unaweza kuchumbiana nayo kupitia njia za jamaa, au unaweza kuchumbiana nayo kupitia njia kamili. Uhusiano unamaanisha haswa jinsi inavyosikika. Ni mfumo wa kuchumbiana ambao ni wa kutegemeana, unaohusiana na kitu kingine.

Kwa hivyo, mpangilio wa tarehe za vyombo vya udongo ni mfumo wa uchumba wa jamaa kwa sababu vipande vya vyombo vya udongo vinahusiana na vipande vya vyungu wanavyopata katika tovuti zingine ili kuratibu mambo. Uchumba kamili ni mfumo wa uchumba ambao unaweza kujisimamia wenyewe kwa kiasi kikubwa. Uchumba wa kaboni-14 labda ndio mfumo wa uchumba kamili unaoeleweka zaidi.

Na kwa hivyo, waliweka ushahidi fulani kwenye upimaji wa tarehe za Carbon-14, na waliweka ushahidi fulani wa vyombo vya udongo kwenye upimaji wa tarehe za jamaa. Wachimbaji, ambao labda walikuwa na kiburi kidogo na baadhi ya ushahidi wao, walipendekeza kwamba hii ilikuwa tovuti ambayo waliweka tarehe karibu na wakati wa Daudi, na walipendekeza kwamba ilithibitika kuwa mfumo mbadala wa upimaji wa tarehe. Kwa hivyo, kwa sababu walikuwa na fahari sana katika matamshi yao, walivutia ukosoaji mwingi, na kwa haki.

Nadhani wakati wowote mtu yeyote anapojiona kupita kiasi, nadhani tunahitaji kuwa, unajua, tunahitaji kuwaangalia na kuwakosoa pale wanapohitaji kukosolewa. Lakini walikosolewa, na kulikuwa na upinzani mwingi. Lakini kimsingi, hoja ni, je, hii ni tovuti ya Shaba ya Marehemu, au ni tovuti ya Enzi ya Chuma? Na ikiwa ni tovuti ya Enzi ya Chuma, basi inaweza kuwa na athari kwa kuelewa ufikiaji wa Ufalme wa Muungano.

Kwa sababu tena, utamaduni wa vitu katika eneo hili unaonyesha uhusiano zaidi na kinachoendelea Yerusalemu na Nyanda za Juu za Kati kuliko kinachoendelea pwani na Wafilisti. Sawa, vyungu, vyombo vya udongo, jinsi walivyopanga mji wao, wanyama bado, wana uhusiano zaidi na kinachoendelea Israeli kuliko Wafilisti. Lakini ikiwa ni eneo la mwisho wa Enzi ya Shaba, basi kila kitu kiko hewani, na tunapaswa kufikiria upya kila kitu.

Kwa hivyo, wachimbaji walisema wazi kwamba hili ni eneo la Enzi ya Chuma, na kwa hivyo, ni ushahidi wa Ufalme wa Muungano unaowezekana huko Yerusalemu. Sawa, kwa hivyo huo ndio mjadala kuhusu mpangilio wa wakati wa Enzi ya Chuma. Je, ni Enzi ya Chuma kweli, tunaiweka lini, au ni zaidi ya mpito wa mapema wa Enzi ya Shaba mwishoni mwa Enzi ya Chuma? Utambuzi wa eneo hilo ni jambo lingine ambalo limekuwa suala la utata.

Khirbet Qeiyafa, ni eneo gani katika Biblia ambalo Khirbet Qeiyafa ni? Kwa hivyo Khirbet Qeiyafa inalingana na eneo lililotajwa katika Biblia. Wachimbaji walisema,

vizuri, hili ni rahisi, malango mawili; hili ni Sha'arayim ya kibiblia kwa sababu Sha'arayim ya kibiblia inamaanisha, subiri, malango mawili. Hili ni eneo linalohusishwa na kukimbia kwa Wafilisti kwa kujibu Daudi akimwua Goliathi katika 1 Samweli sura ya 17.

Hapo ndipo tunapoona Sha'arayim ya kibiblia inapohusika. Kwa hivyo, wachimbaji wanasema, tazama, Bonde la Elah, jiji lenye malango mawili, Sha'arayim ya kibiblia. Naam, kuna kupinga hilo kwa sababu kuna kupinga kila kitu, na kulikuwa na chaguzi zingine ambazo ziliwasilishwa kama njia mbadala zinazofaa.

Wachimbaji wameshikilia, na wamesema, hapana, hapana, hapana, hapana, tunachoshughulikia hapa ni Sha'arayim ya kibiblia. Kisha kuna chokaa. Kumbuka, chokaa ni vigae vyenye maandishi juu yake, na kulikuwa na chokaa chenye maandishi juu yake, na sababu ya hii kusababisha msisimko mkubwa ni kwa sababu ya mwanzo wa tovuti hiyo.

Hii ni tovuti ya mapema sana, iwe unaiweka tarehe ya wakati wa Ufalme wa Muungano au ikiwa unaiweka tarehe ya awali, ni mapema sana, na walipata ushahidi wa maandishi. Na kwa hivyo, kashfa hii inasema nini, na kisha ni matokeo gani tunayoweza kutoa kutokana na hilo? Na watu wengi wameenda kwa njia nyingi tofauti. Baadhi ya watu wamesema, loo, si kitu ila mwandishi, si kitu ila mwandishi, si kitu ila mwandishi ambaye mwandishi alitumia kufanya mazoezi ya maneno yake juu yake.

Watu wengine watasema, hapana, hapana, huu ni ushahidi wa ufahamu unaoibuka wa Torati, na tunaweza kusema, tunaweza kweli kuendeleza hili, na tunaweza kuzungumzia maendeleo ya tabaka la maandishi na maendeleo ya itikadi fulani, n.k. Tatizo la yote hayo ni kwamba ubaguzi huu ni mgumu sana kusoma. Kwa kweli, hatujui hata mwelekeo wa herufi hizo, sawa? Kwa sababu sisi, kama wazungumzaji wa Kiingereza, tunaandika kushoto kwenda kulia.

Kiebrania huenda kinyume cha kulia kwenda kushoto. Kwa hivyo Kiebrania ni ndoto ya mtu anayetumia mkono wa kushoto. Katika ganda hili, hatujui kama linaenda juu au chini, kushoto au kulia.

Hatujui, na kuna hoja kwa yote. Kwa hivyo, ni mapema sana. Ni vigumu sana kusoma, na kuna ugumu mwingi katika kuisoma.

Lakini tena, utambulisho, Sha'arayim, milango miwili. Hizi, nimezizunguka milango miwili. Inaonekana kuwa halali kabisa, sawa? Inaonekana kuwa kitu kinachowezekana kulingana na utamaduni wa kimwili hapo.

Tazama picha hii hapa. Huu ni usanidi huu mkubwa wa katikati. Sijui ilikuwa nini kwa hakika, lakini ni kubwa, na iko pale pale katikati ya jiji.

Cha kufurahisha ni kwamba, Lakish pia inajivunia eneo kubwa sana la utawala katikati ya jiji wakati wa Iron II ya baadaye. Kwa hivyo, je, hii ni kielelezo cha jinsi miji ya Yudea itakavyopangwa baadaye? Sijui. Bado kuna utata mwingi hapa, lakini ni wa kuvutia sana.

Hapa kuna picha ya mtawa, na tena, picha hii labda haitakutendea haki, lakini unaweza kuona barua hapa. Unaweza kuona barua hapa, lakini unapofika hapa, huwezi kuona chochote, sawa? Na tayari nimezungumzia kuhusu mfuatano wa Enzi ya Chuma. Nimezungumzia kuhusu uchumba wa jamaa na uchumba kamili.

Tena, upangaji tarehe kamili ulifanywa kupitia zaidi ya kitu chochote cha upangaji tarehe wa kaboni-14. Upangaji tarehe wa jamaa ulikuwa mfuatano wa matukio ya vyombo vya udongo na jinsi mkusanyiko wa vyombo vya udongo ulivyokuwa ukilinganishwa na tovuti zingine. Ikiwa kikwazo hiki ni Kiebrania, na kuna mjadala wa kama kitu hiki ni Kiebrania au la, nadhani ni Kiebrania, lakini Christopher Ralston amejuliza kama ni Kifoeniki kulingana na neno linalotumika kwa kitenzi kuwa.

Sidhani kama hoja yake inashikilia kabisa, lakini nadhani labda ni Kiebrania. Ikiwa ni Kiebrania, tunaweza kuhitimisha nini kutokana nayo? Tunaweza kusema nini kuhusu maendeleo ya lugha ya Kiebrania? Tunaweza kusema nini kuhusu muundo wa kijamii wa Kiebrania, n.k.? Ni nini cha kuvutia kuhusu hili, na nadhani mahali ninapojikuta nikipata matokeo ya Khirbet Qeiyafa ni kuhusu wazo hili la kutengeneza wasifu sahihi wa eneo hilo wakati wa mapema Iron II. Tena, naunga mkono tarehe ya awali ya eneo hili ya mchimbaji.

Nadhani labda ni zaidi ya tovuti ya Chuma II kuliko tovuti ya Chuma I ya Enzi ya Shaba ya Mwishoni. Nadhani tunashughulika na tovuti ambayo labda ilitumika wakati wa enzi ya Ufalme wa Muungano, na nadhani kulingana na utamaduni wa nyenzo, inaonekana kupendekeza ushahidi kwamba siasa huko Yerusalemu, Ufalme wa Muungano huko Yerusalemu, inajaribu kujipanua. Na hivi majuzi nilisoma makala ya kuvutia sana na mtu anayeitwa Avraham Faust ambaye anatoa hoja ya kuvutia.

Na anazungumzia kuhusu juhudi za ukoloni ambazo zimejikita katika siasa za nyanda za juu za kati, ambazo ziko pale pale Israeli na Yerusalemu zilipo. Na anasema kwamba kuna juhudi zilizoandikwa na zinazoonekana za kukoloni Shefela, ambayo ni eneo hili hapa, ambazo zilifikia kilele chake wakati wa Iron II. Na anazungumzia kuhusu nafasi ya Khirbet Qeiyafa katika hilo.

Anatoa hoja kwamba Khirbet Qeiyafa ilikuwa juhudi ya awali ya kutawala Shefela kwa kile kinachopaswa kuwa Ufalme Mmoja. Lakini ilishindwa. Sababu ya Khirbet Qeiyafa kuonyesha haraka sana, sababu ya tabaka za uvamizi wa Khirbet Qeiyafa kuwa fupi sana, ni kwamba ilikuwa mji ambao ulikaliwa kwa muda mfupi tu.

Sababu ya hilo ni kwa sababu ilishindwa kwa sababu Wafilisti walikuwa bado hawajalemaa vya kutosha katika nguvu zao. Kwamba Wafilisti walikuwa bado na nguvu za kutosha na hawakuruhusu Khirbet Qeiyafa kuwepo zaidi ya miaka michache tu. Kwamba hatimaye Wafilisti ndio walioingia, wakauteketeza mji kabisa, na mara tu hilo lilipotokea, Ufalme wa Muungano haukuujenga upya.

Wanaiacha tu ikae hapo ikiwa magofu. Kwa hivyo, huu ni uwekezaji mbaya, ukitaka. Wanapunguza hasara zao.

Waliwekeza pesa nyingi, waliendeleza, lakini ilipozidiwa na Wafilisti, waligundua kuwa Wafilisti wangepanya hivyo tena, kwa hivyo walipunguza hasara zao na kuongeza maradufu juhudi zao kwingineko. Baadaye, juhudi hii ya ukoloni, haswa wakati Wafilisti wanapoanza kupungua kwa nguvu na ushawishi wao katika eneo hilo, hapa ndipo juhudi ya ukoloni inapoanza kuota mizizi katika Shefela. Kwa hivyo, ni makala ya kuvutia.

Ni makala ya kuvutia ambayo inaweza kuelezea kwa nini Khirbet Qeiyafa ilikuwa eneo ambalo liliendelezwa vizuri sana haraka sana lakini halikudumu kwa muda mrefu. Pia ni nadharia inayoelezea Khirbet Qeiyafa kwa uwezekano katika muktadha wa kila kitu kingine kinachoendelea katika eneo hilo. Na inaweza kuelezea kwa uwezekano kwa nini kuna uhusiano zaidi na utamaduni wa nyenzo huko na utamaduni wa nyenzo tunaouona katika Nyanda za Juu za Kati miongoni mwa Israeli na Yuda.

Kwa hivyo hayo yote yanavutia sana. Na kwa hivyo, Khirbet Qeiyafa, tena, ni mfano mwingine wa muunganiko mpana ambao unanza kuangazia kinachoendelea katika utamaduni wa Israeli na Yudea wakati wa kipindi cha mapema cha Iron II na jinsi maendeleo ya utamaduni huo, upanuzi wa utamaduni huo unavyoonekana. Na nadhani Khirbet Qeiyafa inatupa picha muhimu sana ya hilo.

Sasa hii ndiyo sababu nataka kuishia nanyi nyote kuhusu hili. Linalohusiana na mjadala huu, hasa na Khirbet Qeiyafa, lilikuwa wazo hili la tuwajumuishe wote katika moja ya kategoria mbili. Na tutaziita kategoria hizi ama maximalists au minimalists.

Na kama wewe ni mtu mwenye msimamo mkali, basi unaamini kwamba Agano la Kale limefanya hivyo, ni sahihi kabisa kihistoria. Kwamba ni hivyo, unaweza kuona mgawanyiko hapa, mweusi na mweupe sana. Wewe ni mmoja au wewe ni mwingine.

Kwa hivyo, watu wenye msimamo mkali ni watu wanaoamini kwamba kuna historia iliyo ndani ya Agano la Kale, kwamba ni kweli kila wakati, na kwamba ikiwa kuna wasiwasi wowote, tutaunga mkono Agano la Kale. Tutaangalia Agano la Kale ili kuelezea kile tunachokiona. Kwa upande mwingine, kuna watu wenye msimamo mdogo.

Wale wanaoamini mambo madogo ni wale watu watakaosema hapana, Agano la Kale, hawa ni watu watakaopenda kusema hapana, Agano la Kale ni hati ya kiitikadi. Ni hati ya kitheolojia. Na kwa hivyo, imeegemea upande mmoja.

Na kwa hivyo, uwasilishaji wake wa kihistoria utapotoshwa. Na kwa hivyo tutakuwa na mwelekeo wa kutazama mbali na Agano la Kale na badala yake kuzingatia mambo kama akiolojia, kuzingatia mambo kama ushahidi usio wa kibiblia. Waashuri wanasema nini? Wafilisti wanasema nini? Wamoabu wanasema nini? Hapo ndipo tutakapoegemea.

Bila shaka, unaweza kuona tatizo na hili. Ni jeusi na nyeupe sana, na linagawanyika sana. Na kama umeelewa jambo moja kutoka kwa mihadhara hii, natumaini unaelewa kwamba mazungumzo lazima yawe na maelezo mafupi.

Na hakuna jibu la kukata vidakuzi kuhusu, je, Agano la Kale linaingilianaje na akiolojia? Na uhusiano wa Agano la Kale na akiolojia ni upi? Hatuwezi kujibu swali hilo kwa jibu la kukata vidakuzi kwa njia nyeusi na nyeupe. Lakini badala yake tunapaswa kulihusisha hili kwa msingi wa kesi kwa kesi. Kwa hivyo, shule hizo mbili za watu wenye msimamo wa juu dhidi ya wale wenye msimamo mdogo zinahitaji tu kuachwa.

Tunahitaji tu kuacha kuzungumzia mambo kwa maneno hayo. Badala yake, tunahitaji kushiriki mazungumzo haya kwa msingi wa kesi kwa kesi na kujiuliza, sawa, ushahidi hapa ni upi? Biblia inasema nini? Biblia inatutaka nini? Na akiolojia inasema nini? Akiolojia inatuambia nini kiantropolojia? Utamaduni wa nyenzo unatuambia nini kuhusu utamaduni huo hapo, kuhusu eneo hilo? Na vitu hivi vinaunganaje? Na asili ya muunganiko wao ni ipi? Je, kuna mambo maalum ambapo akiolojia inazungumzia madai maalum ya Biblia? Au tunafanya hivyo kwa njia ya jumla, pana? Na kwa hivyo haya ndiyo maswali ambayo tunapaswa kujiuliza tunapojaribu kufafanua uhusiano wa akiolojia na Agano la Kale. Akiolojia inaunganaje na Agano la Kale? Naam, inaungana kwa njia mbalimbali.

Tunahitaji kuelewa mambo tena kwa msingi wa kesi kwa kesi, tukichambua kwa bidii mahitaji ya maandishi na maelezo na ushahidi wa akiolojia.

Huyu ni Dkt. David B. Schreiner katika mafundisho yake kuhusu Kutafakari Spade. Hii ni kipindi cha 4, Baadhi ya Matokeo Mengine Muhimu na Asili ya Miunganiko Yake.